

ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА О.В. КОРЧАКА-ЧЕПУРКІВСЬКОГО

УДК 614.2(477).000.93Корчак-Чепурківський

Москаленко В.Ф.,
Антонюк О.Я.

АКАДЕМІК О.В.КОРЧАК-ЧЕПУРКІВСЬКИЙ: КОРОТКИЙ БІОГРАФІЧНИЙ НАРИС (ДО 155-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТА 65-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТІ)

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Резюме. У даній статті показана робота академіка О.В. Корчака-Чепурківського як санітарного діяча та науковця, засновника соціальної медицини в Україні. Його діяльність була спрямована на проведення профілактичної роботи, пошук причин поширення епідемії, аналіз та пропозиції шляхів їх подолання.

Соціально-гігієнічна діяльність О.В. Корчака-Чепурківського, як педагогічна, так і наукова, нерозривно пов'язана з формуванням вітчизняної соціальної медицини. Учений став фундатом цієї науки в Україні та увійшов у перші ряди соціальних гігієністів у Російській імперії та в СРСР.

Ключові слова: О.В.Корчак-Чепурківський, історія медицини, соціальна медицина та охорона здоров'я

У 2012 р. виповнилося 155 років від дня народження та 65 років з дня смерті Овксентія Васильовича Корчака-Чепурківського. Життєвий і творчий шлях видатного вченого-новатора, лікаря, педагога, міністра народного здоров'я і опікування Української Народної Республіки О.В. Корчака-Чепурківського (1857–1947) вивчався багатьма науковцями. Аспекти його багатогранного життя відображено у різних виданнях (В.Д. Орлов, 1906 [36]; Г.В. Карпенко, 1947 [27] С.С. Каган, 1965 [26]), наукових статтях (В.Ф. Москаленко, 2006–2012 [12–18]; К.Г. Васильєв, 1974 [28]; О.М. Голяченко, 1978 [29]; Н.І. Коцур, 2005 [32]; Ю.І. Кундієв, 2006 [33]; Л.П. Товкун, 2006 [34]; дисертаційних роботах (І.М. Макаренко, 1963 [31]; Л.П. Товкун, 2010 [7] та ін.).

Вивчення ролі академіка О.В. Корчака-Чепурківського у становленні та формуванні соціальної медицини в Україні має надзвичайно велике значення. Це Людина, яка пройшла свій життєвий шлях від земського лікаря до керівника Київським санітарним бюро, від приват-доцента до неодмінного секретаря АН УРСР. Оцінка наукової спадщини гігієніста, демографа, вченого-епідеміолога О.В. Корчака-Чепурківського дає нові можливості в дослідженні медико-санітарних служб, розвитку наукової думки кінця XIX – першої половини XX ст., у з'ясуванні основних етапів

становлення та розвитку теоретичної медицини, гігієнічної науки, епідеміології, демографії, вищої медичної освіти на теренах України, вирішенні найважливіших завдань соціальної медицини та охорони здоров'я для сучасників.

Метою даної статті є висвітлення на основі архівних документів, літературних джерел внеску О.В. Корчака-Чепурківського в розвиток профілактичної медицини в цілому та соціальної зокрема, через оцінку його життєвого та творчого шляху, об'єктивно представити академіка О.В. Корчака-Чепурківського таким, яким він був насправді, людиною багатогранною та високоосвіченою.

У сучасних умовах було здійснено спробу провести поглиблений аналіз життєвого та творчого шляху академіка О.В. Корчака-Чепурківського через вивчення організаційної і наукової діяльності відомого вченого, ознайомитися з його науковими працями, оцінити його внесок у розвиток соціальної медицини, визначитися з основною тематикою досліджень.

Поштовхом для написання цієї статті стала історична зустріч Президента НАН України Бориса Євгеновича Патона з віце-президентом НАМН України, ректором НМУ, академіком В.Ф. Москаленком, що відбулася в приміщенні Президії НАН України 4 липня 2012 року. Автори висловлюють щире подяку високоповажному

Академік
О.В. Корчак-Чепурківський

Зустріч Президента НАН України, академіка Б.Є.Патона з віце-президентом НАМН України, ректором НМУ, академіком В.Ф.Москаленком (Президія НАН України, Київ, 04.07.2012 р.)

Група дослідників із НМУ імені О.О. Богомольця на чолі з ректором НМУ, віце-президентом НАМН України, академіком В.Ф. Москаленком на могилі академіка О.В. Корчака-Чепурківського на Звіринецькому цвинтарі (27.11.12, 65-річниця з дня смерті)

Президенту НАН України академіку Борису Євгеновичу Патону за надане інтерв'ю (спогади про академіка О.В. Корчака-Чепурківського).

Б.Є. Патон був особисто знайомий з О.В. Корчаком-Чепурківським. У 30-х роках ХХ століття, коли О.В. Корчак-Чепурківський займав посаду неодмінного секретаря Академії наук УРСР, вони жили в одному під'їзді будинку по вулиці Лютеранській 21/12. Цей будинок зберігся, знаходиться поруч з Адміністрацією Президента України.

Під час інтерв'ю Борис Євгенович Патон тепло згадував академіка О.В. Корчака-Чепурківського та його родину. Академік характеризував Овксентія Васильовича як «людину дуже скромну, невтомного трудівника».

Овксентій Васильович був одинадцятю дитиною в родині дякона Василя Дмитровича та Марії Володимирівни Корчаків-Чепурківських. Він народився 28 лютого (14 лютого за старим стилем) 1857 року в невеликому провінційному м. Костянтинограді Полтавської губернії (нині м. Красноград Харківської області). Збереглися плани міста, датовані 1841 р. і 1850 р. На той час у Костянтинограді нараховувалося 326 дерев'яних і 4 кам'яних будинки. На планах позначені не тільки квартали, а й окремі будівлі, вказані назви деяких вулиць [4].

Овксентій був учнем повітового училища Костянтинограду (1865 – 1869), а потім продовжив навчання в духовному училищі (1869 - 1873) та духовній семінарії (1873 – 1877) м. Полтави [3]. У духовній семінарії старанно вивчив курс суспільних наук, що дало можливість вступити до університету. У 1877 році став студентом природничого відділення фізико-математичного факультету Університету Святого Володимира. Однак закінчити повний курс навчання в Київському університеті Овксентій Васильович не зміг, тому що в березні 1878 року він був відрахований із Університету за участь у політичному студентському русі (так звана ¹«Березнева історія») [2, арк. 70]. Але вже восени того ж року О.В. Корчак-Чепурківський продовжив навчання в Харківському університеті (1878–1883) на медичному факультеті.

У грудні 1883 р. О.В. Корчак-Чепурківський закінчив університет, отримав диплом лікаря і повернувся до Костянтинограду. У другій половині ХІХ ст. в Росії земства запрошували на посади міських чи повітових лікарів здебільшого випускників університетів медичних факультетів. Переваги надавалися місцевим жителям [23, с. 367]. Таким чином, 24 грудня 1883 року, через 10 днів після отримання диплому, Овксентій Васильович розпочав роботу на посаді земського лікаря, завідувача Костянтиноградської міської земської лікарні [3]. Так розпочався його довгий професійний шлях.

О.В. Корчак-Чепурківський як завідувач лікарні займався організацією лікувально-профілактичної справи, при цьому продовжував цікавитися різними тогочасними дослідженнями, узагальненням медико-статистичних даних. О.В. Корчак-Чепурківський зайнявся пошуком досвідчених фахівців, у яких можна було б перейняти досвід, збагатити методологію власних досліджень, отримати перспективу розвиватися самому як науковцю-гігієністу в колі однодумців [6].

Він брав участь у роботі з'їздів Товариства російських лікарів імені М.І. Пирогова (Москва, 1887 р.; Петербург, 1889 р.), до яких залучалися відомі спеціалісти. Знайомство з провідним гігієністом того часу, санітарним лікарем Херсонської губернії М.С. Уваровим² стало доленосним, надихнуло Овксентія Васильовича на нову роботу.

Він побачив у прогресивних ідеях М.С. Уварова перспективу подальшого розвитку гігієни в умовах існування земської медицини. О.В. Корчак-Чепурківський повністю поділяв його погляди на розвиток санітарно-гігієнічної справи в Росії. Під його впливом Овксентій Васильович став глибоко цікавитися гігієною як наукою та її роллю у зміцненні громадського здоров'я. М.С. Уваров запропонував О.В. Корчаку-Чепурківському переїхати працювати в Херсонську губернію, щоб разом втілювати в практику прогресивні ідеї щодо розвитку санітарного напрямку в тодішній російській медицині [14].

Саме через це в березні 1889 року він звільнився з посади завідувача Костянтиноградської міської земської лікарні та переїхав до Херсона, щоб перейняти досвід санітарного лікаря М.С.

¹ «Березнева історія» - студентська акція протесту проти правлячого імператорського режиму, що відбулася в березні 1878 року в Університеті Святого Володимира. Закінчилася поразкою студентського руху. Її учасники підлягали адміністративній відповідальності і були виключені з університету.

² Михайло Семенович Уваров (1856 – 1927) видатний земський санітарний лікар, ініціатор створення земської санітарної організації у Херсонській губернії

Уварова. О.В. Корчак-Чепурківський продовжив свою професійну діяльність земським повітовим санітарним лікарем Херсонського повіту Херсонської губернії.

У цей час О.В. Корчак-Чепурківський почав досліджувати особливості розвитку епідемій дифтерії серед сільського населення, яке завершив захистом докторської дисертації в Київському університеті Святого Володимира (1898) на тему "Матеріали для вивчення епідемії дифтерії (епідеміології) в Росії" [5]. Ця фундаментальна праця займала 320 сторінок і містила в собі численні таблиці, діаграми і картограми.

У монографії автор встановив закони перебігу епідемій дифтерії. Випереджаючи час, він увів медико-географічні дослідження для вивчення епідемічного процесу. О.В. Корчак-Чепурківський вивчав епідемії дифтерії; розробив програму дослідження епідемій на підставі метричних даних про рух населення; організував санітарно-статистичні спостереження та санітарно-протиепідемічні заходи боротьби з дифтерією в земстві. Уся діяльність О.В. Корчака-Чепурківського була спрямована на зменшення інфекційної захворюваності регіону.

У ті роки, коли інфекційні хвороби були основною причиною високої смертності, Овксентій Васильович виявив себе як успішний організатор проведення протиепідемічних заходів.

Саме цей період діяльності визначив напрямок усієї подальшої роботи вченого до кінця його життя. Практичний досвід сприяв проведенню науково-дослідної роботи в галузі соціальної медицини, епідеміології, санітарії та гігієни.

Завдяки санітарній діяльності О.В. Корчака-Чепурківського в кінці 1891 року запросили до Бессарабського земства зайняти посаду губернського санітарного лікаря, на що він дав згоду [24]. За період роботи в Бессарабській губернії (1891–1897) ним було створено губернське санітарне бюро (1892 р.). Під редакцією Овксентія Васильовича став видаватися журнал "Лікарсько-санітарна хроніка Бессарабської губернії" (1892 р.), який висвітлював усю лікарсько-санітарну діяльність губернії. О.В. Корчак-Чепурківський уперше описав історію Бессарабської губерньської земської медицини в монографії «Матеріали для історії земської медицини в Бессарабській губернії», обсягом 158 сторінок, видана губернською земською управою в 1893 р. Ним була організована перша медико-санітарна звітність губернії; досліджувалися захворюваність і смертність регіону, було вдосконалено роботу по боротьбі з інфекційними хворобами [7, с. 80].

Корчак-Чепурковський А.В. Матеріали для изучения епідемії дифтерії (епідеміології) в Росії. Вып. 1.: монографія / А.В. Корчак-Чепурковський. – Херсон: Херсонская губернская земская управа, 1898. – 320 с.

О.В. Корчак-Чепурківський на основі зібраних матеріалів дослідив стан народного здоров'я в Бессарабії до введення земських установ і з часу їх запровадження до 1891 р. В монографії описані земські медичні заклади, умови прийому хворих, постачання лікувальних установ медикаментами, їх субсидювання. Окремі розділи монографії присвячені історії губернській земській санітарній організації, веденню медичної звітності і санітарної статистики, медичному персоналу губернських лікарень та змінам чисельного їх складу за роками.

Цінними в даній монографії є 10 додатків, які містять різноманітні клопотання губернського земства перед урядом; постанови земських губернських з'їздів щодо організації земської медицини, санітарної частини, медичної реєстрації і звітності, губернських та повітових з'їздів. У восьми вміщених у додатках таблицях зафіксовані дані за роками: кількості медичного персоналу; витрат на утримання губернської земської медицини і центральної земської аптеки, а також усіх губернських витрат; діяльності медичних установ; кількості

сирит; кількості осіб, які закінчили земську фельдшерську школу; вартості утримання губернського віспового телятника; витрат на утримання закладів громадського опікунства у 1870 по 1892 роки. Тут же опубліковані досить цікаві документи: "Програма надання з'їздами річних даних про стан земської медицини і про епідемічні захворювання", "Правила перевезення душевнохворих із повітів до губернської лікарні, встановлені ХХ черговим земським зібранням", "Циркуляр п. Міністра Внутрішніх Справ пп. Губернаторам від 10-го лютого 1883 р., за №201" та "Нормальний статут земської фельдшерської школи" [18].

Отже, О.В.Корчак-Чепурківський був досить активним і ерудованим вченим. Його наполеглива невтомна праця на посаді бессарабського губернського санітарного лікаря давала свої результати. Збільшувалася потужність санітарної організації, зміцнювалася її внутрішня структура. Чітко функціонувало санітарне бюро. Завдяки високому інтелектуальному та науковому рівню його керівника діяльність бессарабської санітарної організації стала досить відомою далеко за межами губернії. Проте працювати ставало все важче.

Зусилля, спрямовані на поліпшення санітарного стану губернії наштовхувалися на байдужість і пасивний опір земських чиновників. У 1895 р. чергове губернське земське зібрання виключило зі свого кошторису кошти, які вносилися протягом 25 років у фонд боротьби з епідеміями у повітах [14]. Пропозицію О.В.Корчака-Чепурківського збільшити асигнування санітарного бюро на 1896 рік до 7500 руб. для утримання двох санітарних лікарів земські чиновники відхилили, мотивуючи це непосильністю витрат для губернського земства [14]. У 1897 р. кошторис існування Бессарабського губернського санітарного бюро становив усього 8700 руб. Унаслідок вкрай низького асигнування Бессарабське земство з 34 губерній Європейської Росії, що мали земства, посіло 20-е місце за загальними витратами, а за фінансуванням медичного обслуговування – 26-е місце [14]. У такій ситуації О.В.Корчак-Чепурківський у жовтні 1897 р. залишив свою посаду [14]. Після його від'їзду в 1897 р. рішенням Бессарабського губернського земського зібрання санітарне бюро було ліквідоване.

О.В. Корчак-Чепурківський переїхав до м. Києва, де він зайняв посаду санітарного лікаря (1898), а згодом завідувача санітарного відділу Київської міської управи (1902).

Діяльність О.В. Корчака-Чепурківського в Києві була багатогранною. Тут він запровадив

Корчак-Чепурковський А.В. Матеріали для історії земської медицини в Бессарабській губернії. Вып. I. Історія Губернської Земської Медицини. - Кишинев: Изд. Бес. Губ. Зем. Упр., 1893.-158 с.

нову санітарну документацію і розробив програму спеціальних профілактичних заходів проти холери в 1904 р. Це дещо поліпшило санітарні умови міста, що позитивно позначилося на здоров'ї населення.

О.В. Корчак-Чепурківський брав активну участь у роботі Товариства київських лікарів, Київської комісії медичних народних читань. Звіт про діяльність останньої за 1902 – 1904 рр. містить таку інформацію: «...як і раніше Головою... [Київської комісії медичних народних читань є] приват-доцент Університету Святого Володимира Овксентій Васильович Корчак-Чепурківський...» [6]. Він сприяв популяризації медичних знань серед простого населення.

На черговому засіданні Товариства київських лікарів 1 грудня 1907 року О.В.Корчак-Чепурківський проаналізував рівень захворюваності на холеру різних районів Києва, указавши при цьому на більш низький рівень захворюваності тих районів, які були забезпечені водопроводом і каналізацією.

Слід зазначити, що на той час етіологічний зв'язок епідемій із холерним вібрионом, а також механізм його передачі ще не були доведені.

У травні 1908р. О.В.Корчак-Чепурківський зробив повідомлення на тему: «Про холерні епідемії останніх років», а вже 11 жовтня 1908р. вчені Київського університету Св. Володимира В.К. Високович і О.В. Корчак-Чепурківський прийшли до висновку, що захворюваність на холеру пов'язана з водним шляхом передачі збудника [6, 7].

О.В.Корчак-Чепурківський вважав, що лікар може попередити захворювання не тільки шляхом санітарних заходів, але і завдяки популяризації гігієнічних знань серед населення. Саме тому Комісія проводила читання за тематикою профілактичної спрямованості: про інфекційні та венеричні захворювання, про першу допомогу у разі нещасних випадків до прибуття лікаря, про захворювання очей, про шкідливість алкоголю, про повітря і його значення для людини та ін. О.В. Корчак-Чепурківський особисто читав лекції на теми такі, як: «Про сифіліс», «Про холеру», «Про інфекційні хвороби», «Для чого лікарі роблять операції», «Про житло і про те, як воно повинно бути влаштовано», «Як ми дихаємо і як досягти чистоти повітря в нашому житлі», на жаль, зараз ці лекції не збереглися [6]. За час керівництва О.В. Корчака-Чепурківського Комісією медичних народних читань збільшилась кількість установ для читання санітарно-освітніх лекцій. До 1899 року лекції читалися в приміщенні Народної аудиторії³ по вулиці Бульварно-Кудрявській (зараз – вул. Воровського, 26), а станом на 1904 р. читання вже проводилися по всьому місту [6].

Медичні народні читання зазвичай проходили у святкові та недільні дні, час обирався вечірній. Число слухачів на читаннях було в межах від 53 до 352 чоловік, за 1902-1904 рр. кількість слухачів перевищувала 1000 осіб [6].

З 1904 р. завдяки зусиллям О.В. Корчака-Чепурківського роздавалися інформаційні матеріали, спрямовані на популяризацію знань серед населення про різні інфекційні та венеричні хвороби, про пологи, про вигодовування новонароджених дітей та догляд за ними і т.д. Ці матеріали були написані в доступній формі, що робило їх популярними серед населення [7].

Під час Першої світової війни О.В.Корчак-Чепурківський працював військовим санітарним

лікарем. 3 січня 1915 р. О.В. Корчака-Чепурківського, як одного зі своїх найбільш авторитетних і активних членів, завідувачем санітарно-гігієнічною частиною цього комітету. Дещо пізніше, з 1 листопада 1915 р., О.В.Корчак-Чепурківський став працювати районним лікарем при управлінні уповноваженого ВЗС 8-ої армії Південно-Західного фронту. Водночас він був і членом медично-санітарного відділу Комітету Південно-Західного фронту ВЗС у Києві до липня 1917 р. [17].

З ім'ям видатного гігієніста і епідеміолога Овксентія Васильовича пов'язана також науково-педагогічна робота в київських вузах початку ХХ ст. З 1903 року, обіймаючи посаду приват-доцента кафедри гігієни Київського університету Святого Володимира, він почав читати лекції з епідеміології та санітарної статистики. Не обмежуючись цим, О.В.Корчак-Чепурківський у 1906р. започаткував викладання систематизованого курсу «Громадська гігієна» в Київському комерційному інституті, а також залучався до викладання гігієни в інших вузах Києва. Так, для майбутніх інженерів, економістів, підприємців О.В. Корчак-Чепурківський викладав загальну та соціальну гігієну, адаптуючи її в залежності від спеціалізації слухачів. На педагогічному факультеті робився акцент на шкільній гігієні, для товарознавців читалася гігієна харчування, інженерам і економістам – промислова гігієна, і для всіх читалася гігієна соціальна. У 1918 році О.В.Корчак-Чепурківський очолив першу кафедру загальної та соціальної гігієни на медичному факультеті Університету Св. Володимира [8].

У 1917 р. Овксентій Васильович став одним із організаторів Українського народного університету й очолив його медичний факультет. Цей вуз мав забезпечити доступну вищу освіту для здібної молоді незалежного походження і надати їм можливість навчатися рідною мовою (для переважної більшості такою була українська мова). У 1920р. медичні факультети Українського народного університету та Університету Св. Володимира, а також Жіночий медичний і Одонтологічний інститути були об'єднані в Київський інститут охорони здоров'я. О.В. Корчак-Чепурківський став першим деканом медичного факультету цього вузу [3, 28].

³ Колишня Народна аудиторія (вулиця Воровського, 26) - будинок Київського товариства сприяння початкової освіти (засновано в 1882). Будівля споруджена в 1895 (інженер А. А. Белелюбський). У 1909 за проектом архітектора В. Н. Рикова приміщення було перебудовано в стилі Відродження. У 1921 в приміщенні Народної аудиторії почав роботу щойно створений професійний український пересувний Шостий районний театр імені Лесі Українки. Надалі різні установи використовували будинок Народної аудиторії як клубне приміщення; у 1930 його було передано Клубу профспілки залізничників. Тепер тут - одна з будівель інституту Гіпроцивільпромбуд.

Діяльність Овксентія Васильовича була багатогранною, вона не обмежувалася науково-педагогічною роботою. Період 1917 – 1920 рр. був сприйнятий ним, як можливість із новою силою працювати заради громадського добробуту. Активну позицію О.В. Корчака-Чепурківського відображає стаття «Наші завдання часу» («Українські медичні вісті», №1, 1918), основною ідеєю якої стала думка, що «На Україні почалося нове життя. Медичний персонал, завжди близький до народу, з'єднаний з ним одним бажанням – захистити його здоров'я від хвороб і допомагати народові у боротьбі з ними, не може не відгукнутися на нові, світової вартості події, які зачепили й наше громадянство. Вкупі з народом і ми, лікарі, й інший медичний персонал повинні взяти участь у творенні нового життя» [9].

У гетьманському уряді Овксентій Васильович починає працювати членом ради Головної медично-санітарної управи, підпорядкованої Міністерству внутрішніх справ. За часів Української Держави він першим очолив роботу санітарного департаменту, ставши його директором (08.05.1918 – 26.12.1918), а в період Директорії – Міністром народного здоров'я і опікування (21.01.1919 – 09.04.1919). Поліпшення стану здоров'я населення, зниження рівня смертності та пошук шляхів оптимізації медичної допомоги були ключовими завданнями Міністерства в надзвичайно складних умовах післявоєнного часу. На посаді Міністра народного здоров'я і опікування О.В. Корчак-Чепурківський був протягом всього 70 днів. Адже завадила нестабільна загальнополітична ситуація, яка призвела до чергової зміни уряду. Цього було вкрай мало для успішної реалізації всіх поставлених завдань та кардинального поліпшення стану здоров'я населення. 9 квітня 1919 року в Рівному члени Директорії С.Петлюра та А.Макаренко санкціонували створення нового соціалістичного уряду УНР Б.Мартоса. Міністерство народного здоров'я та опікування у цьому уряді очолив новий міністр – український соціал-демократ Михайло Білоус [17].

Високий потенціал організатора охорони здоров'я, ученого, заслуги в педагогічній, лікарській та санітарній діяльності не могли залишитися непоміченими. 7 березня 1921 р. Овксентія Васильовича обирають дійсним членом Всеукраїнської Академії наук (ВУАН). У 1923 р. в штаті ВУАН О.В. Корчак-Чепурківський створив і очолив науковий відділ – «Кафедру охорони народного здоров'я». У період з 1929 по 1934 роки О.В. Корчак-Чепурківський обіймав посаду

Сучасний вигляд будівлі Народної аудиторії
(вул. Воровського, 26)

неодмінного секретаря ВУАН. О.В. Корчак-Чепурківський був редактором журналу «Вісті Всеукраїнської Академії наук». У ньому знайшли відображення протоколи засідань Ради ВУАН, протоколи загальних зборів, повна інформація про наукову, організаційну, фінансову та іншу діяльність Ради, про закордонні відрядження і т.д.

На початку 1929 р. О.В. Корчак-Чепурківський ініціював створення при кафедрі народного здоров'я, гігієни і санітарії кабінету санітарної статистики з одним штатним науковим співробітником. Його очолив син академіка Ю.О. Корчак-Чепурківський. Разом з тим при кафедрі утворюється музей гігієни та санітарії. На музей були покладені такі завдання:

- а) нагромаджувати матеріал для організації системної роботи по збиранню санітарно-гігієнічних даних шляхом спеціальних експедицій та утворення мережі кореспондентів;
- б) сприяти розвитку нових напрямків науково-дослідної роботи в галузі профілактичної медицини;
- в) популяризувати гігієнічні знання [17].

У цей час кафедра розширила свою наукову тематику. Про це свідчать плани фізико-математичного відділу ВУАН на 1929-1930 рр., у яких відзначалось: "Кафедра народного здоров'я (акад. О.Корчак-Чепурківський) з її установами буде працювати над вивченням: 1) закономірностей розвитку дитячих епідемій; 2) принципів організації медичної допомоги в УРСР; 3) організації й історії медико-санітарних установ на Україні за 50 років; 4) загального стану здоров'я населення України за статистичними матеріалами останнього десятиріччя; 5) проблеми соціальної гігієни; 6) проблеми фізичного виховання. Курортна комі-

сія (акад. О.Корчак-Чепурківський) буде працювати над вивченням курортних місцевостей та курортів України" [17].

Однак, коли в 1934 році О.В. Корчака-Чепурківського звільнили з посади неодмінного секретаря ВУАН, кафедра, яку він очолював, була об'єднана з Інститутом демографії. Внаслідок реорганізації Академії наук УРСР кафедру санітарії та гігієни з санітарно-демографічним кабінетом було об'єднано з цим інститутом, виділивши в його структурі спеціальний санітарно-демографічний та санітарно-статистичний відділ. Інститут демографії перейменували на Інститут демографії і санітарної статистики [2]. Директором цього інституту був академік М.В. Птуха. Головне завдання Інституту полягало у тому, щоб науково опрацьовувати статистичні матеріали "щодо людності на Україні", а також "сприяти розвиткові статистичної методи" [14].

Отже, очолювана академіком О.В. Корчаком-Чепурківським кафедра народного здоров'я, гігієни і санітарії як самостійна структурна одиниця ВУАН існувала з 1921 по 1931 роки.

Репресії 30-х років не минули і сім'ї Овксентія Васильовича. Сина Юрія було репресовано. Приводом стала науково доведена думка про відмінність смертності сільського і міського населення з урахуванням національної ознаки. Цього було достатньо, щоб Юрія 21 жовтня 1938р. було заарештовано і відправлено на заслання до Карагандинського табору ГУЛАГу терміном на 5 років [11]. Вдруге Юрій Овксентійович був заарештований 21 вересня 1949 р. У березні 1950 року він був відправлений етапом у Красноярський край (в селище Тура Євенкійського національного округу)[11].

Овксентій Васильович продовжував працювати в науковій сфері, обіймав посаду завідувача відділення Інституту демографії та санітарної статистики, консультанта в Інституті клінічної фізіології АН УРСР (1938–1945) [2]. Академік був членом редколегій наукових видань таких, як: «Українські медичні вісті», «Український медичний архів», «Профілактична медицина».

Поряд з академічною роботою О.В.Корчак-Чепурківський активно займався громадською діяльністю, як член Київської міської ради, ВУЦВК, правління Українського Червоного Хреста, Наукової ради Народного Комісаріату Охорони Здоров'я та ін.

Під час Великої Вітчизняної війни разом з Інститутом клінічної фізіології АН УРСР був евакуйований до Уфи (1941 – 1944) [2].

У жовтні 1944 р. О.В.Корчак-Чепурківський «за видатні заслуги в галузі науки, культури й техніки, за виховання висококваліфікованих кадрів, наукових працівників, у зв'язку з 25-річчям з дня заснування АН УРСР» був відзначений орденом «Знак пошани» [3].

Даних про післявоєнний період життя академіка збереглося мало. Відомо, що Овксентій Васильович важко хворів, жив разом зі своєю дочкою Вірою Геніс-Чепурківською та онуком Андріаном.

О.В.Корчак-Чепурківський помер у ніч з 26 на 27 листопада 1947 року. Преса відреагувала на цю подію. У газетах «Радянська правда» і «Правда України» від 29 листопада 1947р. розміщено некролог. На останній сторінці «Радянської правди» запис наступного змісту: «Президія, партійний комітет і бюро відділу біологічних наук Академії наук УРСР з глибоким сумом повідомляють про смерть найстарішого дійсного члена Академії УРСР Овксентія Васильовича КОРЧАКА-ЧЕПУРКІВСЬКОГО, що сталася після тривалої хвороби на 91-му році життя, і висловлюють співчуття сім'ї покійного» [25]. Крім того, Академія наук УРСР опублікувала некролог, під яким підписалися всі члени Президії АН УРСР на чолі з академіком О.В.Палладіним, найближчі друзі та соратники Овксентія Васильовича. Ці друковані згадки Академії висвітлюють складний і довгий творчий шлях ученого від земського лікаря до академіка ВУАН.

Академія наук УРСР попросилася зі своїм корифеєм, і Овксентія Васильовича було поховано на Звіринецькому цвинтарі м. Києва, де раніше була похована його дружина Ганна Михайлівна (1933).

На місці поховання зберігся пам'ятник з чорного мармуру з вибитими на ньому літерами: «Дійсний член Академії наук УРСР Овксентій Васильович Корчак-Чепурківський (1857 – 1947) і його дружина Ганна Михайлівна (1856 – 1933). Спить спокійно, рідні і кохані»...

27 листопада 2012 року група вчених із Національного медичного університету імені О.О.Богомольця на чолі з ректором НМУ, віцепрезидентом НАМН України, академіком В.Ф. Москаленком відвідала місце поховання академіка О.В. Корчака-Чепурківського на Звіринецькому цвинтарі. Теплим словом згадали Овксентія Васильовича, поклали квіти на могилі, запалили лампаду. Так було вшановано пам'ять славетного академіка Овксентія Васильовича Корчака-Чепурківського.

Радянська Україна // Київ. – 1947. – №259 (7950). – 29 листопада. – С.8 [25].

На Звіринському кладовищі також поховані діти Овксентія Васильовича. Вони гідно пройшли свій життєвий шлях. Донька Наталя Овксентівна працювала в медичному інституті асистентом кафедри мікробіології. Син Юрій Овксентійович в 1958 році після заслання повернувся до Києва і працював в Інституті економіки сільського господарства Академії сільськогосподарських наук УРСР, продовжував займатися науково-педагогічною діяльністю [11], щедро ділився з аспірантами своїм багатим науково-практичним досвідом.

Висновки

1. Академік О.В. Корчак-Чепурківський є геніальним провідником реалізації профілактичного напрямку в медичній науці та практиці охорони здоров'я і став фактично фундатором санітарно-епідеміологічної служби в Україні. Він пройшов шлях від земського лікаря, завідувача Костянтиноградської міської земської лікарні Полтавської губернії, земського повітового

санітарного лікаря Херсонського повіту Херсонської губернії, губернського земського санітарного лікаря Бессарабського земства в Кишиневі, завідувача санітарного відділу Київської міської громадської управи до посад директора санітарного департаменту Міністерства народного здоров'я і опікування, а згодом і міністра.

2. О.В. Корчак-Чепурківський вперше розробив методику соціально-гігієнічних досліджень, яка включала використання метричних записів церковних книг. Таким чином, він сформував своєрідну методологію моніторингу народжуваності, смертності, захворюваності населення, що стало важливою складовою соціальної медицини. О.В. Корчак-Чепурківський вивчив залежність показників смертності, захворюваності на інфекційні та інші хвороби від соціальних, економічних, гігієнічних та інших умов життя, довів залежність стану здоров'я населення від цих умов.
3. О.В. Корчак-Чепурківський вперше дослідив закономірності виникнення і перебігу епідемій дифтерії та інших дитячих інфекційних хвороб залежно від часу, місця, санітарного стану території, міграційних процесів тощо. Він довів існування антагонізму між епідеміями дифтерії та іншими дитячими інфекціями (кором, коклюшем, скарлатиною).
4. О.В. Корчак-Чепурківський впровадив соціальну медицину як предмет викладання у вищій школі взагалі (у політехнічному, комерційному, архітектурному тощо), і медичній зокрема. За його активної участі сформувалися окремі гігієнічні науки. Диференційованість викладання матеріалу свідчить про його універсальний гігієнічний підхід до проблем громадського здоров'я.
5. Авторами на основі архівних даних було уточнено біографічні дані життя академіка О.В. Корчака-Чепурківського. Виявлено, що Овксентій Васильович навчався в Костянтиноградській духовній семінарії до 1877 р., а не до 1874 р. як зазначається в дослідженнях науковців [2, арк. 58]. Встановлено, що посаду неодмінного секретаря АН УРСР він посів не з 3 травня 1928 року, а лише з 30.11.1929 р. Було знайдено могилу О.В. Корчака-Чепурківського на Звіринському кладовищі м. Києва.

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ О.В. КОРЧАКА-ЧЕПУРКІВСЬКОГО

Дати	Подія, наукові праці
28(14).02.1857	народження Овксентія Васильовича Корчака-Чепурківського, м. Костянтиноград на Полтавщині (нині м. Красноград Харківської області)
01.09.1865 – 28.05.1869	навчання в Костянтиноградському повітовому училищі
01.09.1869 – 03.06.1873	навчання в Полтавському духовному училищі
01.09.1873 – 01.06.1877	навчання в Полтавській духовній семінарії
02.09.1877 – 21.03.1878	студент природничого відділення фізико-математичного факультету Київського імператорського університету Св. Володимира
01.09.1878 – 15.12.1883	навчання на медичному факультеті Харківського університету
24.12.1883 – 15.03.1889	земський лікар, завідувач Костянтиноградської міської земської лікарні Полтавської губернії
1885	публікація наукової праці «Сулема при перемежающейся лихорадке»
1886	вихід праці «Организация земско-медицинской помощи в Константиноградском уезде в 1884 г.»
04.01.1887 – 11.01.1887	участь у роботі II з'їзду Товариства російських лікарів імені М.І.Пирогова в Москві, виступ із доповіддю на тему: «К вопросу о судебно-медицинской и медико-полицейской деятельности врачей вообще и земских в частности»
21.03.1889 – 01.12.1891	земський повітовий санітарний лікар Херсонського повіту Херсонської губернії
1890	публікація праці «Отчет о состоянии врачебной помощи и народного здоровья в Херсонском уезде за 1889 год»
1891	публікація праць «Дифтерит в Херсонском уезде», «О номенклатуре отчетности и упрощении медицинской отчетности земских врачей: доклад на IV Пироговском съезде»
01.12.1891 – 01.10.1897	Губернський земський санітарний лікар Бессарабського земства в Кишиневі
1892	кавалер ордена Св. Анни III ступеня (за досягнення в державній службі)
1892	відкриття першої міської інфекційної лікарні в Кишиневі (за ініціативи О.В.Корчака-Чепурківського)
1893	видання книги «Материалы для истории земской медицины в Бессарабской губернии, в.1. История губернской земской медицины»
1893	публікація «Несколько замечаний по поводу пеллагры»
1896	«О пригодности метрических данных о смертности для целей изучения эпидемий сельского населения России»
1896	«Эпидемические вопросы в системе исследования санитарного состояния населения России»

Дати	Подія, наукові праці
1898	захист дисертації на здобуття вченого звання доктор медицини на тему "Матеріали для вивчення епідемії дифтерії (епідеміології) в Росії"
1899	віце-голова Комісії медичних народних читань при Товаристві київських лікарів
1899	публікація «Ответ д-ру Жбанкову на его разбор моей книги: "Материалы для изучения эпидемий для дифтерии"»
19.03.1899 – 22.04.1902	санітарний лікар Київської міської громадської управи
22.04.1902 – 12.08.1907	завідувач санітарного відділу Київської міської громадської управи
1902	«Изменение смертности в г. Киеве со времени введения в нем канализации. Доклад 5-му русскому водопроводному съезду бывшему в г. Киеве, в марте м-це 1901 г.»
1903 – 1918	приват-доцент кафедри гігієни Університету Св. Володимира, започаткування читання лекцій з епідеміології та санітарної статистики на кафедрі гігієни
1904	публікація «Войны и эпидемии»
1905	«Отчет о деятельности Киевской Комиссии Медицинских Народных Чтений за 1902-1904 гг.»
1905	публікація «Наши общественно-санитарные нужды настоящего времени»
вересень 1906	початок викладання приват-доцентом О.В.Корчаком-Чепурківським систематизованого курсу "Громадська гігієна" у Київському комерційному інституті
1906 – 1913	приват-доцент кафедри гігієни Київського комерційного інституту
1909 – 1923	приват-доцент Київського політехнічного інституту
1912	«Проект обязательных постановлений по строительству жилых помещений в г. Киеве»
жовтень 1917	член Крайової медико-санітарної ради
1918	присвоєння вченого звання "професор"
1918	публікація «Наші завдання часу»
8.05.1918 – 26.12.1918	директор санітарного департаменту Міністерства народного здоров'я і опікування
серпень 1918	професор гігієни і декан медичного факультету Державного Українського Університету (Українського народного університету)
19.08.1918 – 08.12.1922	засновник і перший завідувач кафедри загальної та соціальної гігієни Українського народного університету
21.01.1919 – 09.04.1919	Міністр народного здоров'я і опікування
1920	завідувач кафедри загальної і соціальної гігієни, професор, декан медичного факультету Київської вищої школи
1921 – 1930	голова Науково-педагогічної комісії ВУАН
7.03.1921	дійсний член Всеукраїнської академії наук
20.03.1921	керівник Інституту експериментальної медицини та епідеміології
1921 – 1922	професор гігієни Київського архітектурного інституту та Київського інституту народної освіти

ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА О.В. КОРЧАКА-ЧЕПУРКІВСЬКОГО

Дати	Подія, наукові праці
19.04.1921 – 23.06.1934	завідувач кафедри народного здоров'я, гігієни та санітарії Всеукраїнської академії наук (ВУАН)
18.08.1922	відкриття слідчої справи на О.В. Корчака-Чепурківського за звинуваченням у контрреволюції
13.09.1922	прийняття постанови про утримання О.В. Корчака-Чепурківського під вартою
05.12.1922	зміна вироку на вислання академіка О.В. Корчака-Чепурківського за межі РСФСР терміном на 3 роки до м. Штетин (Німеччина)
10.12.1922	засудження до заслання за межі України до В'ятки (Кіровська область, РСФСР) терміном на 3 роки
15.01.1924	перегляд слідчої справи, одержання дозволу на повернення в Україну, зняття обмеження права на наукову та громадську діяльність
1924	голова Медичної секції АН УРСР
1924	«Міжнародна номенклатура хвороб і причин смерті матеріали до української статистичної та економічної термінології»
30.03.1925 – 13.02.1934	голова Комісії краєзнавства
1925 – 1934	член Київської міської ради та її президії, член Наукової Ради Народного Комісаріату Охорони Здоров'я
1926 – 1934	депутат Київської міської ради
1927 – 1934	член Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК)
1927	завідувач секції гігієни та епідеміології науково-дослідної кафедри теоретичної медицини
1927	наукова публікація «Номенклатура хвороб: Латинсько-українські назви хвороб та російський показчик до них»
1927	публікація «Їжа та здоров'я людини»
1928 – 1931	редактор часопису «Вісті Всеукраїнської академії наук»
1928	публікація «Основні етапи будування та розвитку вищої медичної школи в Києві за перше десятиліття існування радянської влади на Україні»
1929	публікація «Повна міжнародна номенклатура й класифікація хвороб та причин смерті»
30.11.1929 – 12.04.1934	Неодмінний секретар Академії наук УРСР
15.04.1934 – 23.10.1938	завідувач санітарно-статистичного відділу Інституту демографії і санітарної статистики АН УРСР
04.04.1938 – 16.11.1945	консультант Інституту клінічної фізіології АН УРСР
21.07.1941 – 06.02.1944	евакуація до Уфи разом з Інститутом клінічної фізіології
10.11.1944	повернення до Києва разом з Інститутом клінічної фізіології
1944	нагородження орденом «Знак Пошани» у зв'язку з 25-річчям з дня заснування АН УРСР за довголітню працю і плідотворну службу в АН і підготовку кадрів
27.11.1947	смерть академіка О.В. Корчака-Чепурківського

**АКАДЕМИК А.В.КОРЧАК-ЧЕПУРКОВСКИЙ: КОРОТКИЙ БИОГРАФИЧЕСКИЙ ОЧЕРК
(К 155-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ И 65-ЛЕТИЮ СО ДНЯ СМЕРТИ)**

Москаленко В.Ф., Антонюк Е.Я.

Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца

*В данной статье показана работа академика А.В.Корчака-Чепурковского в качестве санитарного деятеля и ученого, основателя социальной медицины в Украине. Его деятельность была направлена на проведение профилактической работы, поиск причин распространения эпидемий, анализ и предложение путей их преодоления. Социально-гигиеническая деятельность А.В.Корчака-Чепурковского, как педагогическая, так и научная, неразрывно связана с формированием отечественной социальной медицины. Ученый стал основателем этой науки в Украине и вошел в первые ряды социальных гигиенистов в Российской империи и в СССР.
Ключевые слова: А.В.Корчак-Чепурковский, история медицины, социальная медицина и здравоохранение.*

**ACADEMICIAN O.V.KORCHAK-CHEPURKIVSKIY: THE SHORT BIOGRAFICAL ESSAY
(TO THE 155TH BIRTH AND 65TH DEATH ANNIVERSARY)**

Moskalenko V.F., Antonyuk O.Ya.

Bogomolets National Medical University

*Abstract. This article shows the work of academician O.V.Korchak-Chepurkivskiy as sanitary activist and scientist, founder of social medicine in Ukraine. Its activities are focused on conducting prevention programs, finding reasons for the spread of epidemics, analysis and suggesting ways of overcoming them.
Social and hygienic activities O.V.Korchak-Chepurkivskiy as teaching and research, is closely connected with the formation of the national social medicine. The scientist was the founder of this science in Ukraine and came to the forefront of social hygienists in the Russian Empire and the Soviet Union.
Key words: O.V.Korchak-Chepurkivskiy, history of medicine, social medicine and public health.*

Список використаної літератури

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Слідча справа Корчак-Чепурківський Аксена Васильовича № 44044-фп.
2. Архів Президії НАН України, м. Київ. Оп. 2. Відділ біологічних наук, Інститут Клінічної фізіології. Справа. Дійсний член АН УРСР Овксентій Васильовича Корчак-Чепурківський. 1937 - 1947 рр., 72 аркуша.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Оп. 12 т.1. 1919 - 1933. Справа 3664. Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович
4. Арандаренко Н. Записки о Полтавской губернии. Часть 3. Полтава. - 1852. - С. 255 - 256.
5. Корчак-Чепурковский О.В. Материалы для изучения эпидемии дифтерии (эпидемиологии) в России. Вып.1.: монография / О.В. Корчак-Чепурковский. - Херсон: Херсонская губернская земская управа, 1898. - 320 с.
6. Отчет о деятельности Общества киевских врачей за 1903-1904 гг. // Труды Общества киевских врачей с приложением протоколов и отчетов за 1903 - 1904 гг. - К., 1905. - Т.7 вып.2.
7. Товкун Л.П. Академік О.В. Корчак-Чепурківський: наукова, організаційна та педагогічна діяльність у 1883-1947 рр.: дис... канд. мед. наук: 07.00.07 / Товкун Лідія Павлівна. - Переяслав-Хмельницький, 2010. - 200 с.
8. Аронов Г.Ю., Пелешук А.П. Легенди і бувальщина київської медицини (люди, факти, події, документи) / Г. Аронов, А. Пелешук // К.: Століття. - 2001. - С.191.
9. Корчак-Чепурківський О. В. Наші завдання часу / О.В.Корчак-Чепурківський // Українські медичні вісти. - 1918. - № 1. - С. 3-10.
10. Ціборовський О.М., Сорока В.М., Гарнець О.О. Розвиток земської медицини та її санітарної організації як втілення у практику соціально-медичних ідей / О.М. Ціборовський, В.М. Сорока, О.О. Гарнець // Вісник соціальної медицини та організації охорони здоров'я України. - 2008. - №4. - С.45-52.
11. Стешенко В.С. Корчак-Чепурковский - рыцарь украинской демографии: тернистый путь ученого / В.С.Стешенко // <http://demoscope.ru/weekly/2012/0519/nauka01.php>
12. Москаленко В.Ф., Ляхощкий В.П. Таврований епохою / В.Москаленко, В. Ляхощкий // Науковий вісник Національного медичного університету імені О.О.Богомольця. - 2006. - №1. - С.76 - 83.
13. Москаленко В.Ф. Він стояв біля витоків наукової думки: [Сан. лікар в Херсоні 1889р. О.В. Корчак-Чепурківський] / В.Москаленко // Дзеркало тижня. - 2007. - №8(3 березня - 7 березня). - С. 14. http://zn.ua/SCIENCE/op_stoyal_u_istokov_nauchnoy_mysli-49302.html
14. Москаленко В.Ф., Яворовський О.П., Сахарчук І.М. О.В. Корчак-Чепурківський - засновник наукової школи гігієністів та національної медичної школи (до 155-річчя від дня народження) / В.Москаленко, О. Яворовський, І. Сахарчук // Журнал НАМН України. - 2012. -Т.18. - №2. - С.259 - 265.

15. Москаленко В.Ф., Яворовський О.П., Сахарчук І.М. О.В. Корчак-Чепурківський – один з засновників національної системи охорони здоров'я як складової українського державотворення (1917 – 1920) (до 155-річчя від дня народження) / В. Москаленко, О. Яворовський, І. Сахарчук // Довкілля та здоров'я. – 2012. – №2. – С.62 – 67.
16. Москаленко В.Ф., Яворовський О.П., Сахарчук І.М. Овксентій Васильович Корчак-Чепурківський: маловідомі сторінки біографії (до 155-річчя від дня народження) / В. Москаленко, О. Яворовський, І. Сахарчук // Довкілля та здоров'я. – 2012. – №3. – С.74 – 80.
17. Москаленко В.Ф., Яворовський О.П., Сахарчук І.М. Військовий санітарний лікар і епідеміолог О.В. Корчак-Чепурківський (1914 – 1917) / В. Москаленко, О. Яворовський, І. Сахарчук // Науковий вісник Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. – 2012. – №1. – С.136 – 144.
18. Москаленко В.Ф., Яворовський О.П., Ступак Ф.Я., Сахарчук І.М., Антонюк О.Я. Академік О.В. Корчак-Чепурківський – фундатор соціальної медицини як науки та предмету викладання / В. Москаленко, О. Яворовський, Ф. Ступак, І. Сахарчук // Україна. Здоров'я нації. – 2012. – №2(22). – С. 13-21.
19. Антонюк О.Я. Овксентій Васильович Корчак-Чепурківський: санітарна та протиепідемічна діяльність / О. Антонюк // Науковий вісник Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. – 2012. – №3. – С.93 – 101.
20. Антонюк О.Я. Роль академіка О.В. Корчака-Чепурківського у формуванні соціальної медицини в Україні / О. Антонюк // Український науково-медичний молодіжний журнал. – 2012. – Спеціальний випуск №1. – С.47-48.
21. Антонюк О.Я. Протиепідемічна діяльність О.В. Корчака-Чепурківського як основа розвитку соціальної медицини в Україні / О. Антонюк // Український науково-медичний молодіжний журнал. – 2012. – Спеціальний випуск №3. – С.314.
22. Антонюк Е.Я. Авксентий Васильевич Корчак-Чепурковский: этический принцип в жизни академика / Е. Антонюк // Український науково-медичний молодіжний журнал. – 2012. – Спеціальний випуск №3. – С.57.
23. Жбанков Д. Земская медицина и ее противники / Д. Жбанков // Медицинское обозрение. – Т. XXXII. – 1889. – №15 – 16. – С.360 – 379.
24. Державний архів м. Києва. Ф. 18-ОЦ Київський політехнічний інститут. 1909 – 1919 рр. Оп. 2-оц. Спр. 137. Особова справа О.В. Корчака-Чепурківського. 1911 р., 12 арк.
25. Радянська Україна // Київ. – 1947. – №259 (7950). – 29 листопада. – С.8.
26. Каган С.С. Видатний санітарний діяч України – академік АН УРСР О.В. Корчак-Чепурківський (1857 – 1947). – К.: Здоров'я, 1965. – 78с.
27. Карпенко Г. В. Дійсний член Академії наук УРСР Овксентій Васильович Корчак-Чепурківський (До 90-річчя з дня народження) / Г. В. Карпенко // Вісник Академії наук УРСР. – 1947. – № 3 (131). – С. 18-20.
28. Васильев К.Г. А.В. Корчак-Чепурковский – основоположник преподавания социальной гигиены и эпидемиологии в СССР / К.Г. Васильев, А.М. Голяченко, А.Т. Обухов // Советская медицина. – 1974. – №5. – С.127-129.
29. Голяченко А.М. А.В. Корчак-Чепурковский – пионер преподавания социальной гигиены в нашей стране / А.М. Голяченко // Актуальные вопросы истории медицины в Украинской ССР – К.: Здоров'я, 1978. – С.173-178.
30. Гринзовський А.М. Системний аналіз становлення і формування медико-профілактичного факультету та гігієнічної науки Національного медичного університету імені О.О. Богомольця: дис... канд. мед. наук: 14.02.04. / Гринзовський Анатолій Михайлович. – К., 2005. – 243 с.
31. Макаренко И.М. Материалы о развитии гигиены на Украине. (Вопросы гигиены в трудах и деятельности ученых мед. факультета Киевского ун-та) / И.М. Макаренко. – К., 1963. – 422 с.
32. Коцур Н. Внесок учених-гігієністів у розвиток соціальної гігієни в Україні (кінець XIX – XX ст.) / Н. Коцур // Наукові записки з української історії: зб. наук. статей. – Вип. 19. – Тернопіль: Астон, 2007. – С. 322-331.
33. Кундієв Ю.І. Академік Овксентій Васильович Корчак-Чепурківський (трагічна доля вченого) / Ю.І. Кундієв // До історії розвитку мікробіології у науково-дослідних і навчальних закладах України: наукове видання / Під заг. ред. акад. НАН України чл.-кор. АМН України, проф. В.П. Широкова. – К., 2006. – С.277 – 286.
34. Товкун Л.П. Внесок академіка О.В. Корчака-Чепурківського в розвиток соціальної гігієни в Україні / Л.П. Товкун, Н.І. Коцур // Наукові записки з української історії: зб. наук. статей. – Вип. 18. – Тернопіль: Астон, 2006. – С.101-107.
35. Карпенко Г.В. Дійсний член Академії наук УРСР Овксентій Васильович Корчак-Чепурківський // Вісн. АН УРСР. – 1947. – 4.3 (131). – С. 18 – 20.
36. Орлов В. Д. Тридцатилетие лаборатории гигиены Импер. Унив. Св. Владимира (1875-1905 гг.): материалы для истории кафедры гигиены / В. Д. Орлов. – К.: Типография Импер. Унив. Св. Владимира, 1906. – С. 46-49, 57.